

Arkadiusz Kamiński

Geneza Pieszej Pielgrzymki Pomorskiej z Torunia na Jasną Górę (1979 rok)

Rocznik Toruński 38, 111-125

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Geneza Pieszej Pielgrzymki Pomorskiej z Torunia na Jasną Górę (1979 rok)

Arkadiusz Kamiński
Bydgoszcz

Pielgrzymowanie w Polsce ma wielowiekowe tradycje. Początkowo pielgrzymowano do grobów świętych i pustelników, a od XV w. rozpowszechnił się również zwyczaj podążania do miejsc związanych z kultem figur i obrazów Matki Bożej¹. Najświętniejszym i najbardziej popularnym miejscem pielgrzymkowym w dziejach polskiego katolicyzmu jest Jasna Góra, od wieków serce polskiego narodu. Już od roku 1382, czyli od momentu założenia klasztoru paulinów i sprowadzenia obrazu Czarnej Madonny, zaczęli przybywać tu pielgrzymi. Jednak właściwy rozwój pielgrzymek do tego miejsca datuje się na okres po 1430 r. Od XV w. pozycja Jasnej Góry jako centrum polskiego pielgrzymowania została ugruntowana, dzięki chociażby licznym przywilejom odpustowym nadanym przez Stolicę Apostolską. Od XVII–XVIII w. do krajobrazu Częstochowy weszły regularne piesze pielgrzymki z różnych rejonów kraju². Najstarszą polską pielgrzymką jest Pieszka Pielgrzymka Gliwicka wyruszająca od 1626 r., drugą zaś Kaliska Pieszka Pielgrzymka – od 1637 r.³

---

¹ A. Jackowski, *Rozwój pielgrzymek w Polsce*, [w:] *Przestrzeń i sacrum: geografia kultury religijnej w Polsce i jej przemiany w okresie od XVII do XX w. na przykładzie ośrodków kultu i migracji pielgrzymkowych*, pod red. A. Jackowskiego, Kraków 1996, s. 13–15.

² D. Ptaszycka-Jackowska, A. Jackowski, *Jasnogórskie pielgrzymki w przestrzeni miasta i regionu Częstochowy*, Kraków 1998, s. 17–19.

³ J. Pawlik, *25 lat narad pastoralnych księży kierowników pieszych pielgrzymek w Niepokalanowie 1980–2004*, Częstochowa 2004, s. 17.

Piesza Pielgrzymka Pomorska⁴ z Torunia na Jasną Górę wywodzi się z Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej, trzeciej pod względem starzeństwa pielgrzymki polskiej, wychodzącej nieprzerwanie od 1711 r.⁵ Ponieważ władza komunistyczna po II wojnie światowej nie pozwalała na organizowanie nowych pielgrzymek, to właśnie Pielgrzymka Warszawska skupiała pielgrzymów z różnych polskich diecezji⁶. Brali w niej udział również księża i wierni świeccy z diecezji chełmińskiej, czyli z terenu Pomorza, w tym oczywiście z samego Torunia. Pielgrzymka Warszawska zaczynała się 6 sierpnia w Warszawie mszą świętą o godzinie 5.30 w kościele ojców paulinów pod wezwaniem Św. Ducha. Przechodząc przez Tarczyn, Mogielnicę, Studzianną, Janków, Skotniki, Wielgomłyny, Świętą Annę, Mstów, po 9 dniach pielgrzymi dochodzili na Jasną Górę, na święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny⁷. Corocznie liczba osób uczestniczących w tej pielgrzymce zwiększała się. Dlatego też zaczęto myśleć o stworzeniu odrębnych pielgrzymek wychodzących z innych rejonów kraju, w tym z Pomorza, dzięki którym odciążono by Pielgrzymkę Warszawską⁸.

Pomysł stworzenia pielgrzymki z Pomorza narodził się w głowach dwóch osób pochodzących z Gdańska: Jana Łopuszańskiego i Tadeusza Mikołajczyka. Obaj byli związani z duszpasterstwem akademickim

---

⁴ Na temat początków Pieszej Pielgrzymki Pomorskiej zob. też: St. Grunt, *Piesza Pielgrzymka Pomorska. Katechezy pielgrzymkowe pierwszego dziesięciolecia (1979–1988)*, Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej, nr 7–12, 1993, s. 60–98; S. Kardasz, *Toruńska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę*, [w:] *Diecezja Toruńska. Historia i teraźniejszość*, t. 1, Toruń 1994, s. 184–188; W. Rozynkowski, *I Pomorska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę w świetle dokumentów Wydziału do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu*, [w:] *Między drugą a trzecią Rzeczpospolitą*, pod red. R. Sudzińskiego, M. Golona i M. Czyżniewskiego, Toruń 2010, s. 301–310.

⁵ Na temat Pielgrzymki Warszawskiej zob. R. J. Abramek, *Pielgrzymka, Peregrinus Cracoviensis*, z. 4, 1996, s. 15–22; M. Królik, *Wspomnienia pielgrzymów z Warszawy na Jasną Górę*, *Studia Claromontana*, t. 28, 2010, s. 365–539.

⁶ A. Szopiński, *Piesza Pielgrzymka na Jasną Górę*, [w:] *Kościół pelpliński na swoje XV-lecie 1992–2007*, pod red. W. Klawikowskiego, Pelplin 2008, s. 279.

⁷ Archiwum prywatne ks. Stanisława Grunta (dalej AP), Aktualia, Trasa Pieszej Warszawskiej Pielgrzymki na Jasną Górę.

⁸ J. Kwiatkowski, *Historia kościoła pw. Matki Boskiej Zwycięskiej i Świętego Jerzego od 1260 roku do 2007 roku*, [w:] *100-lecie kościoła pod wezwaniem Matki Boskiej Zwycięskiej i Świętego Jerzego w Toruniu*, Toruń 2007, s. 36–37.

w Gdańsku: J. Łopuszański z dominikanami i jezuitami, T. Mikołajczyk z ośrodkiem przy parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gdańsku. Razem uczestniczyli w wielu Pieszych Pielgrzymkach Warszawskich, przez co zobaczyli problem i dostrzegli potrzebę powstania nowej, oddzielnej pielgrzymki. Pierwszy krok wykonano w 1978 r. J. Łopuszański został przyjęty przez sekretarza Konferencji Episkopatu Polski biskupa Bronisława Dąbrowskiego⁹. Podczas spotkania przedstawił biskupowi idee i plany związane z zorganizowaniem nowej pielgrzymki. Spotkanie doszło do skutku dzięki pomocy przyjaciela i nauczyciela Jana Łopuszańskiego, radcy prawnego Janusza Krzyżewskiego¹⁰.

Pod koniec października 1978 r. J. Łopuszański udał się do biskupa chełmińskiego rezydującego w Pelplinie, biskupa Bernarda Czaplińskiego¹¹. Oficjalny dokument pozostawiony biskupowi datowany jest na dzień 12 października 1978 r. Podpisały go 4 osoby: magister inżynier Tadeusz Mikołajczyk, student prawa Jan Łopuszański, urzędnik Barbara Filipiak i lekarz medycyny Paweł Wudarski. Pismo opatrzone jest także pieczętą parafii św. Stanisława Biskupa w Gdańsku Wrzeszczu, wraz z podpisem ówczesnego wikariusza tejże parafii ks. Tadeusza Balickiego. Podpisane osoby informowały o uczestniczeniu w Pieszej Pielgrzymce Warszawskiej, jak również podkreślały jej wagę jako „motoru ruchu pątniczego w Polsce”. Wyraziły także nadzieję, że ruch ten powinien obejmować cały kraj. Poinformowano, że w Pielgrzymce Warszawskiej idzie wielu wiernych z terenu Pomorza, szczególnie licznie zgromadzeni w grupie 13, a studenci z Gdańska w grupie 17 – zarówno fioletowej jak i srebrnej. Przekonywano biskupa, że właśnie ta młodzież z Pomorza zdolna jest do stworzenia Pomorskiej Pieszej Pielgrzymki podążającej na Jasną Górę, a ich wspólne pielgrzymowanie przyniesie tylko korzyści, głównie ubogacając ich życie osobiste¹².

---

⁹ Bronisław Dąbrowski – ur. w 1917 r., zm. w 1997 r., biskup pomocniczy warszawski w latach 1962–1993, sekretarz generalny Konferencji Episkopatu Polski w latach 1969–1993.

¹⁰ Relacja osobista Jana Łopuszańskiego (list z 30 V 2010 r.).

¹¹ Bernard Czapliński – ur. w 1908 r., zm. w 1980 r., biskup pomocniczy chełmiński w latach 1948–1973, biskup diecezjalny chełmiński w latach 1973–1980.

¹² Archiwum Diecezjalne w Pelplinie (dalej ADP), Pomorska Pielgrzymka Piesza, Pismo z dnia 12 X 1978 r. do biskupa Czaplińskiego, k. 16–17.

Na planowane miejsce rozpoczęcia pielgrzymki wybrano Toruń. Było to miasto najdalej położone na południu Pomorza i odległość z Torunia do Częstochowy była podobna jak z Warszawy na Jasną Górę. Odrzucono pomysł wymarszu z Gdańska, argumentując to koniecznością maszerowania zbyt odległą trasą, która dostępna byłaby głównie dla osób w młodszym wieku, a chciano, by brały w niej udział wszystkie pokolenia, z dziećmi i starszymi włącznie¹³. Pielgrzymka miałyby wyruszyć 5 sierpnia rano, a dotrzeć na miejsce 14 sierpnia przed południem. Organizacyjnie miała się dzielić na etapy długie i krótkie. Etapy długie miały mieć charakter śpiewaczo-modlitewny, a krótkie, których zapowiedziano sześć, charakter konferencyjny. Centralnym momentem każdego dnia miała być msza święta. Całość miała być budowana i tworzona w oparciu o doświadczenie grupy 17 – akademickiej Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej¹⁴.

Podpisani pod dokumentem przedstawili także wstępny plan trasy pielgrzymki, liczącej w sumie 273 km, mający stać się podstawą dla osób przecierających nowy szlak. I tak planowane etapy wyglądały następująco: I – z Torunia do Przybranowa, II – z Przybranowa do Powąłkowic, III – z Powąłkowic do Świątosławic, IV – z Świątosławic do Dąbia, V – z Dąbia do Porczyn, VI – z Porczyn do Piasków, VII – z Piasków do Zborowa, VIII – ze Zborowa do Pajęczna, IX – z Pajęczna do Miedźna, X – z Miedźna do Częstochowy.

Na zakończenie dokumentu poinformowano o złożeniu pisma podobnej treści w Sekretariacie Episkopatu Polski oraz poproszono o pomoc i błogosławieństwo ordynariusza chełmińskiego dla działań, które jak napisano: „podejmujemy z myślą o szerzeniu czci Matki Bożej oraz skupieniu młodzieży Pomorza w pracy dla dobra Kościoła w naszej Ojczyźnie”¹⁵.

Dokumenty Służby Bezpieczeństwa zawierają informacje, jakoby Jan Łopuszański podczas spotkania z biskupem Czaplńskim przedstawił również zawiązaną wcześniej grupę organizacyjną pielgrzymki,

---

¹³ Relacja osobista Jana Łopuszańskiego (list z 30 V 2010 r.).

¹⁴ ADP, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Pismo z dnia 12 X 1978 r. do biskupa Czaplńskiego, k. 16–17.

¹⁵ ADP, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Pismo z dnia 12 X 1978 r. do biskupa Czaplńskiego, k. 16–17.

w skład której weszli: Tadeusz Mikołajczyk – inżynier, pracownik Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni, Jan Łopuszański – student IV roku prawa Uniwersytetu Gdańskiego, Tytus Skibiński – student I roku prawa Uniwersytetu Gdańskiego, Jan Pawelarski – inżynier z Grudziądza i Anna Łopuszańska. Mieli oni nawiązać kontakt z księżmi: Adamem Filarskim i Tadeuszem Balickim oraz zakonnikami z Torunia: jezuitą Władysławem Wołoszynem i redemptorystą Ryszardem Marcinkiem, którzy służyć mieli pomocą przy organizacji pielgrzymki¹⁶.

Biskup Bernard Czapliński zgodził się na przedstawione plany osób świeckich i zaczął działać. 30 października 1978 r. wystosował oficjalne pismo do wszystkich proboszczów „na trasie projektowanej Maryjnej Pielgrzymki z Torunia do Częstochowy na Jasną Górę na odpust Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny z prośbą o pomoc i radę w jej przeprowadzeniu”. Upoważnił w nim cztery osoby, wymienione w złożonym wcześniej oficjalnym piśmie, czyli T. Mikołajczyka, J. Łopuszańskiego, P. Wudarskiego i B. Filipiak, do rozmów i pertraktacji z księżmi, których parafie znajdują się na trasie pielgrzymki lub w których przewidywano noclegi, prosząc jednocześnie o pomoc duchową i materialną¹⁷.

Na 20 marca 1979 r. zaplanowano spotkanie dotyczące organizacji pielgrzymki do Częstochowy. Odbyło się ono w Czytelni Kurii Biskupiej w Pelplinie, a rozpoczęło o godzinie 10.30. Program spotkania składał się z: wystąpienia biskupa Czaplińskiego, omówienia celowości pielgrzymki, trasy, założeń duchowych i formacji duszpasterskiej, wyboru komitetu organizacyjnego, spotkania duszpasterzy akademickich i obiadu o godzinie 12.45, który zakończył spotkanie¹⁸. W zebraniu wzięło udział 16 księży¹⁹. Listę obecności podpisali księża: Feliks

---

¹⁶ Instytut Pamięci Narodowej Delegatura w Bydgoszczy (dalej IPN BY), 075/22, Praca dyplomowa „Operacyjna kontrola pozareligijnego charakteru Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej”, s. 9–10.

¹⁷ ADP, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Pismo biskupa chełmińskiego z dnia 30 X 1978 r. do księży proboszczów, k. 15.

¹⁸ ADP, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Ramowy program pielgrzymkowego spotkania 20 III 1979, k. 14.

¹⁹ W notatce służbowej z rozmowy z księdzem Kardaszem podano liczbę 20 księży. Mieli to być proboszczowie z województw gdańskiego, elbląskiego, bydgoskiego

Lipiński z Chełmży, Bogusław Żurowski z Wejherowa, Krzysztof Stopa z Nowej Cerkwi, Franciszek Kamecki z Bydgoszczy, Edmund Skalski z Pelplina, Zbigniew Kulneszewski z Wejherowa, Adam Filarski z Torunia, Tadeusz Lipski z Pelplina, Józef Nowakowski z Torunia, Stanisław Kardasz z Torunia, Andrzej Miszewski z Gdyni, Tadeusz Balicki z Gdańska, Janusz Kalinowski z Przechowa, Andrzej Śliwiński z Pelplina, ojciec Bruno Pawłowicz z Gdańska i ksiądz z Gdańska (personaliów nie podano). Planowano także udział księży Romana Bulińskiego i Franciszka Jarzembowskiego, jednak nie przybyli oni do Pelplina²⁰.

Na spotkaniu ustalono, że pielgrzymkę przygotowuje tylko diecezja chełmińska z tej racji, że biskup diecezjalny gdański Lech Kaczmarek²¹ nie wyraził zainteresowania i zgody na jej zorganizowanie. Pielgrzymka miała się zaczynać 4 sierpnia, a kończyć 13 sierpnia. Poruszać się miała mniej uczęszczanymi drogami, w oddaleniu od Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej, dokładnej trasy jednak nie ustalono. Odpowiedzialnym za organizację i prowadzenie pielgrzymki został ks. Stanisław Kardasz, proboszcz parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Toruniu. Biskup Czapliński zapowiedział również, że szczegóły dotyczące pielgrzymki zostaną ogłoszone w Kurendzie Kurii Biskupiej Chełmińskiej w Pelplinie, a sam ze swojej strony podczas odbywającego się w dniach 21–22 marca 1979 r. posiedzenia plenarnego Konferencji Episkopatu Polski poruszy sprawę pielgrzymki oraz zabiegać będzie o to, by biskup Dąbrowski uzyskał od ministra – kierownika Urzędu do Spraw Wyznań Kazimierza Kąkoła, oficjalną zgodę na organizację pielgrzymki. Zgodnie z prawem musiano ją otrzymać, gdyż miała przebiegać nie przez jedno, lecz przez kilka województw. Jednocześnie biskup zapowiedział, że nawet bez zgody władz, pielgrzymka dojdzie do skutku²².

---

i toruńskiego, którzy stanowić mieli kadrę pielgrzymki. Za: IPN BY 201/116, Notatka do Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu Urząd do Spraw Wyznań, k. 36. Także: W. Rzykowski, op. cit., s. 305.

²⁰ ADP, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Lista obecności na pielgrzymkowym spotkaniu 20 III 1979, k. 13.

²¹ Lech Kaczmarek – ur. w 1908 r., zm. w 1984 r., biskup pomocniczy gdański w latach 1958–1971, biskup diecezjalny gdański w latach 1971–1984.

²² IPN BY 075/22, Praca dyplomowa „Operacyjna kontrola pozareligijnego charakteru Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej”, s. 11–12.

W tydzień po spotkaniu, czyli 27 marca 1979 r., w Kurii Diecezji Chełmińskiej odbyła się narada dziekanów diecezji chełmińskiej. Dotyczyła ona organizacji pielgrzymki oraz wszelakich problemów z nią związanych. Zaakceptowano wówczas między innymi datę wyjścia pielgrzymki z Torunia na dzień 4 sierpnia²³.

Następnego dnia, to jest 28 marca 1979 r., ordynariusz chełmiński wysłał pismo do wojewody toruńskiego dra Jan Przytarskiego z prośbą o wydanie zezwolenia na zorganizowanie pielgrzymki z Torunia na Jasną Górę, podkreślając liczne głosy katolików proszących go o jej powstanie. Argumentując ideę jej utworzenia wskazał na fakt ogromnej liczby wiernych w Pieszej Pielgrzymce Warszawskiej (w 1978 r. było to aż 30 tysięcy osób) i chęć jej odciążenia przez utworzenie Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej. Biskup chełmiński zauważył, że okres trwania pielgrzymki, czyli od 4 do 13 sierpnia, zbiega się z pielgrzymką papieża Jana Pawła II do Ojczyzny i jednym z jej celów jest udzielenie pomocy modlitewnej Ojcu Świętemu. Stwierdził również, że „Pomorze, które tyle przelało krwi w obronie ojczyzny i wiary, chce temu dać zewnętrzny wyraz w pochodzie religijnym”. Podał, że trasa ma liczyć 286 km i przebiegać drogami mniej uczęszczanymi: przez Toruń, Aleksandrów Kujawski, Ostrowąs, Kościelną Wieś, Witowo, Izbicę Kujawską, Brdów, Grzegorzew, Chełmno, Dąbie, Drużbin, Strońsko, Widawę, Szczerców, Nową Brzeźnicę, Kiedrzyn, Częstochowę. Poinformował również, że odpowiedzialnym za pielgrzymkę jest ks. Stanisław Kardasz. Na zakończeniu biskup wyraził nadzieję na pozytywne rozpatrzenie sprawy i otrzymanie zgody²⁴.

Oficjalnej odpowiedzi jednak nie uzyskano. 13 lipca 1979 r. w poufnym piśmie do dyrektorów Wydziałów do Spraw Wyznań (WdSW) województw: wrocławskiego, konińskiego, sieradzkiego, łódzkiego i piotrkowskiego dyrektor WdSW w Urzędzie Wojewódzkim w Toruniu Janusz Markowski poinformował o zamiarze zorganizowania Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej przez Kurie Biskupią w Pelplinie. Przytacza-

---

²³ IPN BY 201/116, Notatka do Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu Urząd do Spraw Wyznań, k. 36.

²⁴ IPN BY 201/116, Pismo biskupa chełmińskiego do wojewody toruńskiego z dnia 28 III 1979 r., k. 24.

jąc pismo biskupa chełmińskiego z prośbą o zgodę na jej organizację wykazał, że zarówno wojewoda toruński jak i prezydent Torunia nie udzielili żadnej odpowiedzi, ani pozytywnej, ani negatywnej. Z tego pisma wynika więc, że pielgrzymkę wobec braku oficjalnego pozwolenia władzy można uznać za nielegalną. Markowski poinformował ponadto, że pielgrzymka ma mieć charakter dziękczynny i pokutny i być tylko aktem religijnym, o czym zapewniała go strona duchowna, i że na kierownika wyznaczono ks. Stanisława Kardasza, a w jej przebiegu szacowano udział 40 księży i 28 kleryków. Przepuszczalną liczbę ludności podano za stroną kościelną na 2 tysiące osób, jednak z zastrzeżeniem, że może ona ulec zwiększeniu przez przyłączenie się osób mijanych na trasie. Załączono również trasę pielgrzymki. Wobec tego J. Markowski wysunął prośbę skierowaną do dyrektorów WdSW z wymienionych terenów o wysłanie mu informacji o przebiegu pielgrzymki z województw im podległych²⁵.

Dnia 15 czerwca 1979 r. zaczął działać komitet organizacyjny pielgrzymki mający oficjalne upoważnienie biskupa chełmińskiego. Na jego czele stanął ks. Stanisław Kardasz, kierownik planowanej pielgrzymki. Za zaopatrzenie miał być odpowiedzialny ks. Józef Nowakowski, a za służbę zdrowia – ks. Tadeusz Pasionek.

Ksiądz Stanisław Kardasz jeszcze przed rozpoczęciem pielgrzymki dokonał objazdu trasy, przygotował noclegi i wyżywienie oraz zadbał o radiofonizację, znaczki, proporce i emblematy pielgrzymkowe. Wystosował także prośbę do generała zakonu paulinów, w której prosił, by jeden z przedstawicieli zakonników powitał pielgrzymkę przed Częstochową, a także, by oddelegował dwóch kleryków z seminarium paulińskiego, którzy mieli zapoznać pielgrzymów z historią obrazu Matki Bożej Częstochowskiej jak i samego klasztoru, oraz by nakłonił przeora klasztoru w Brdowie, aby zgodził się na nocleg w tejże miejscowości²⁶.

---

²⁵ Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku 299/47/DVD/1, Pismo Dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Toruniu do dyrektorów wydziałów z dnia 13 VII 1979 r., k. 85.

²⁶ IPN BY 075/22, Praca dyplomowa „Operacyjna kontrola pozareligijnego charakteru Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej”, s. 22.

Wiernych o planach zorganizowania nowej pielgrzymki mieli informować księża w parafiach. Nakazał to biskup Czapliński w Kurendzie nr 15/79 z dnia 17 kwietnia 1979 r. Komunikat ogłoszony we wszystkich kościołach diecezji chełmińskiej brzmiał: „W dniach od 5–13 sierpnia 1979 r. odbędzie się Pomorska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę, jako votum Pomorza dla Ojca Świętego Jana Pawła II. Trasa będzie wynosiła 286 km (dziennie przeciętnie 30 km pieszo). Początek pielgrzymki w Toruniu, zakończenie na Jasnej Górze. Zainteresowane osoby zechcą zgłosić się w biurze parafialnym”. Księża chętni do wzięcia udziału w pielgrzymce mieli zgłaszać się do kierownictwa pielgrzymki, czyli do księdza Kardasza, który udzielać miał również wszelkich dodatkowych informacji²⁷.

Ustalono również wytyczne i podstawowe informacje, rozprawdane wśród księży. Pismo zawierało 7 punktów. Osobom, które chciały wziąć udział w pielgrzymce, należało przekazać Regulamin Pieszej Pielgrzymki Pomorskiej, a także poinformować je o kosztach wynoszących 200 złotych wpisowego, około 500 złotych na potrzeby indywidualne zaistniałe w trakcie marszu oraz nieokreślonej dodatkowej liczbie pieniędzy na indywidualny powrót z Jasnej Góry. Każdy wierny miał również uzyskać od księdza ze swojej parafii zaświadczenie, podpisane przez niego i poświadczone pieczęcią parafii, stwierdzające, że „należy do naszej Wspólnoty Religijnej i może wziąć udział w Pieszej Pielgrzymce Pomorskiej”. Dodatkowo osoby niepełnoletnie musiały przedstawić pozwolenie od rodziców na udział w pielgrzymce. Kierownictwo pielgrzymki poprosiło również, by w parafiach zbierano materiały opatrunkowe, w tym bandaże zwykłe i elastyczne, plastry, opatrunki zwykłe, wate, ligninę, spirytus salicylowy i inne środki odkażające i wysyłanie ich na adres odpowiedzialnego za sanitariat ks. Tadeusza Pasionka. Chętni do pielgrzymowania duchowni mieli zgłaszać się do księdza kierownika do dnia 15 czerwca, a listy z podaną liczbą osób świeckich gotowych do wymarszu parafie miały przedstawić do dnia 15 lipca. Każdy pątnik, który chciał spędzić nocleg w Toruniu z 4 na 5 sierpnia, musiał zgłosić ten fakt księdzu kierownikowi do 1 sierpnia. W przypadku szczegółowych informacji dla wier-

---

²⁷ ADP, Kurenda, nr 34/ 1979.

nych z diecezji chełmińskiej poproszono o kontakt z ks. Stanisławem Kardaszem, a z diecezji gdańskiej z ks. Tadeuszem Balickim²⁸.

O planowanej organizacji i wymarszu I Pomorskiej Pieszej Pielgrzymki poinformowano całą Polskę na łamach „Tygodnika Powszechnego” z dnia 22 kwietnia 1979 r. Napisano, że jej pomysł narodził się z inicjatywy osób świeckich, trasa liczy 286 km, czas jej trwania to 10 dni, rozpoczęcie nastąpi w Toruniu, a zakończenie na Jasnej Górze. Przedstawiono także przebieg spotkania organizacyjnego z marca tego roku. Jako cel pielgrzymki podano „silniejsze związanie Pomorza z Jasną Górą w roku przyjazdu Ojca Świętego do Polski”²⁹. Zarówno to ogłoszenie jak i informacje zawarte w Kurendzie, WdSW Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu zakwalifikował jako działalność propagandową, stosowaną przez Kurię Biskupią Chełmińską³⁰.

Ostatnie spotkanie organizacyjne przed rozpoczęciem pielgrzymki odbyło się 30 lipca 1979 r. o godzinie 10.00 w mieszkaniu ks. Kardasza w Toruniu przy ulicy Grudziądzkiej 61a. Wzięło w nim udział 16 księży. Ustalono szczegóły związane z rozpoczęciem pielgrzymki. Pielgrzymka miała wyruszyć 5 sierpnia około godziny 7.30 po nabożeństwie odprawionym przez biskupa Bernarda Czaplińskiego, sprzed kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w pobliżu Rynku Starego Miasta w Toruniu. Kolumna pielgrzymkowa miała zostać uformowana po homilii biskupa, by następnie mogła wyruszyć na trasę. Przyjezdni pielgrzymi spoza Torunia mogli skorzystać z około tysiąca miejsc noclegowych u osób prywatnych i w klasztorze ojców redemptorystów przy parafii św. Józefa. Najbardziej aktywny w organizacji noclegów był redemptorysta o. Ryszard Marcinek, któremu udało się zorganizować 300 takich miejsc³¹.

Każdy pielgrzym bezpośrednio przed wymarszem otrzymał regulamin pielgrzymki, imienną legitymację uczestnika, znaczek piel-

---

²⁸ IPN BY 201/116, Informacje organizacyjne dla duszpasterzy dotyczące Pomorskiej Pieszej Pielgrzymki na Jasną Górę 5-13 VIII 1979 r., k. 13.

²⁹ Tygodnik Powszechny, nr 16, 1979, s. 7.

³⁰ IPN BY 201/116, Notatka służbowa Dyrektora Wydziału do Spraw Wyznań w Toruniu, k. 31.

³¹ IPN BY 075/22, Praca dyplomowa „Operacyjna kontrola pozareligijnego charakteru Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej”, s. 18-19.

grzymkowy z napisem „Piesza Pomorska Pielgrzymka Toruń – Jasna Góra”, chustę, czapkę z kolorem danej grupy wraz z hasłem pielgrzymki, plakietkę na bagaż oraz śpiewniki³².

Pomorskiej Pieszej Pielgrzymce z Torunia przyświecało od początku to samo hasło. Brzmiało ono „Niesiemy pomoc Ojcu Świętemu”. Wzięło się z prośby wygłoszonej przez Jana Pawła II w liście do Polaków z 23 października 1978 r.: „Nie zapominajcie o mnie w modlitwie na Jasnej Górze i w całej naszej Ojczyźnie. Niech ten papież, który jest krwią z Waszej krwi i sercem z Waszych serc, dobrze służy Kościołowi i światu”³³. Władze komunistyczne przed wyjściem pielgrzymki próbowały wielu sposobów, by nie dopuścić do jej realizacji lub ją osłabić. Podejmowano działania mające na celu zastraszanie kierownika ks. Kardasza oraz licznych uczestników świeckich. Wykorzystywano również próby szantażu i przekupstwa. Biskupowi Czaplińskiemu proponowano chociażby „wydanie zgody na budowę kościoła, wcześniej wstrzymaną, proponowano przewiezienie pielgrzymów autokarami”³⁴.

Dla pielgrzymów, pochodzących często z odległych krańców Pomorza, ale i dla wszystkich innych, którzy stawili się w Toruniu dzień przed wymarszem pielgrzymki, to jest 4 sierpnia, odprawiono specjalną mszę świętą. Odbyła się ona w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny o godzinie 19.00³⁵.

Zgodnie z ustaleniami pielgrzymka rozpoczęła się dnia 5 sierpnia poranną mszą świętą odprawioną przez ordynariusza diecezji chełmińskiej Bernarda Czaplińskiego w kościele Wniebowzięcia NMP w Toruniu. Miejscem pierwotnie wybranym na to wydarzenie był kościół Opatrzności Bożej w Toruniu na Rudaku, jednak okazało się, że nie pomieści wszystkich pielgrzymów³⁶. Homilię wygłosił sam celebrans. Dotyczyła ona rozpoczynających się po raz pierwszy pielgrzymek: Pieszej Pielgrzymki Pomorskiej oraz przyjazdu Ojca Świętego Jana

---

³² Rozmowa prywatna z księdzem Stanisławem Gruntem.

³³ S. Grunt, *Piesza Pielgrzymka Pomorska. Katechezy pielgrzymkowe pierwszego dziesięciolecia (1979–1988)*, Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej, R. 2: 1993, z. 10, s. 61.

³⁴ J. Kwiatkowski, op. cit., s. 37.

³⁵ W. Rozynkowski, op. cit., s. 302.

³⁶ Ibid., s. 302.

Pawła II do Ojczyzny. Biskup podkreślił, że pielgrzymka z Pomorza jest hołdem złożonym polskiemu papieżowi. Zaapelował również do pątników, by na trasie przemarszu zachowywali się godnie, a samą pielgrzymkę traktowali nie jako wycieczkę turystyczną, ale jako akt religijny³⁷. Po zakończonej Eucharystii nastąpiło odprowadzenie pielgrzymki przez biskupa Czaplńskiego, który szedł na jej czele, począwszy od Rynku, przez most toruński na Wiśle, aż na Podgórz. Biskup prowadził pielgrzymkę, gdyż chodziły pogłoski, że milicja rozpędzi pielgrzymów, dlatego, bojąc się o jej przebieg, zdecydowano się na taki gest. Jednak na szczęście do interwencji nie doszło i pielgrzymka mogła wyruszyć i maszerować bez większych komplikacji i przeszkód³⁸.

W sumie z I Pieszą Pielgrzymką Pomorską wyruszyło na Jasną Górę 1500 osób podzielonych na trzy grupy liczące po 500 osób. Były to grupy: żółta obejmująca Toruń i okolice – prowadził ją redemptorysta z parafii św. Józefa w Toruniu o. Ryszard Marcinek, zielona obejmująca środek diecezji – prowadził ją ks. Stanisław Majkowski z parafii św. Mikołaja w Gniewie i niebieska grupująca wiernych z Wybrzeża – prowadzona przez franciszkanina o. Bruna Pawłowicza z parafii św. Antoniego Padewskiego w Gdyni. Pielgrzymów wspomagać miało 39 księży³⁹. Kierownictwo pielgrzymki tworzyli: kierownik – ks. Stanisław Kardasz, proboszcz parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Toruniu, odpowiedzialny za służbę porządkową – ks. Adam Filarski z parafii Chrystusa Króla w Toruniu, odpowiedzialny za służbę sanitarną – ks. Tadeusz Pasionek, michaelita z parafii św. Michała Archanioła w Toruniu, i ks. Józef Nowakowski, proboszcz parafii Wniebowzięcia NMP w Toruniu – odpowiedzialny za dowóz chleba⁴⁰. W poszczególnych grupach pielgrzymowali następujący księża:

W grupie żółtej – o. Ryszard Marcinek, redemptorysta, proboszcz parafii świętego Józefa w Toruniu, o. Ryszard Poręba, redemptorysta,

---

³⁷ IPN BY 075/022, Praca dyplomowa „Operacyjna kontrola pozareligijnego charakteru Pomorskiej Pielgrzymki Pieszej”, s. 23.

³⁸ Rozmowa prywatna z księdzem Stanisławem Gruntem.

³⁹ Niestety wypisanych jest tylko 38 księży, brakuje jednego nazwiska.

⁴⁰ ADP, Akta Kurii Biskupiej, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Sprawozdanie kierownika pielgrzymki, k. 1.

wikariusz parafii św. Józefa w Toruniu, ks. Stanisław Grunt, proboszcz parafii św. Mikołaja w Bydgoszczy-Fordonie, ks. Feliks Wnuk-Lipiński, wikariusz parafii św. Mikołaja w Chełmży, ks. Marszałkowski, wikariusz parafii św. Stanisława w Lubiczu, ks. Dionizy Borysiwicz, wikariusz parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Grębocinie, o. Kajetan Rubin, franciszkanin z parafii Trójcy Świętej w Kwidzynie, ks. Bogdan Myszk, wikariusz parafii Świętej Trójcy w Byszewie, ks. Tadeusz Myszk, wikariusz parafii św. Mikołaja w Chełmży, ks. Henryk Kujaczyński, wikariusz parafii Krzyża Świętego w Grudziądzu, ks. Stanisław Klocek, michaelita, proboszcz parafii św. Michała Archanioła w Toruniu.

W grupie zielonej – ks. Stanisław Majkowski, wikariusz parafii św. Mikołaja w Gniewie, ks. Bogdan Lipski, wikariusz parafii Świętej Trójcy w Kościerzynie, ks. Krzysztof Stopa, wikariusz parafii Wniebowzięcia NMP w Nowej Cerkwi, ks. Bogdan Augustyniak, wikariusz parafii Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Chojnicach, ks. Józef Szamocki, wikariusz parafii Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Chojnicach, ks. Edmund Skalski, wikariusz parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieniu Krajeńskim, ks. Jan Kalinowski, wikariusz parafii Chrystusa Króla w Świeciu-Przechowie, ks. Henryk Kiedrowski, wikariusz parafii Wniebowzięcia NMP i św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Więcborku, ks. Stefan Maliszewski, wikariusz parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Świeciu, ks. Henryk Karolewski, wikariusz parafii Wniebowzięcia NMP w Koronowie, ponadto dopisani: ks. Stanisław Gołąbek, wikariusz parafii św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim, ks. Henryk Piotrowski, proboszcz parafii Chrystusa Króla w Zapceniu, ks. Czesław Rajda, wikariusz parafii św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Śliwicach, ks. Marian Zbrojski, wikariusz parafii Nawiedzenia NMP i św. Anny w Lubawie, i ks. Tadeusz Bukowski z Nowego Wiśnicza.

W grupie niebieskiej – o. Bruno Pawłowicz, franciszkanin z parafii św. Antoniego Padewskiego w Gdyni, ks. Henryk Krenczkowski, wikariusz parafii Wniebowzięcia NMP i św. Katarzyny w Redzie, ks. Zygmunt Trella, proboszcz parafii św. Jakuba Apostoła i św. Mikołaja Biskupa w Mechowie, o. Janusz Jędryszak, franciszkanin z parafii św.

Jakuba Apostoła w Lęborku, ks. z Alfons Wąsik, proboszcz parafii św. Jakuba Apostoła w Wielkich Radowiskach, ks. Feliks Kamecki, wikariusz z parafii Krzyża Świętego w Tczewie, ks. Stanisław Cieniewicz, wikariusz parafii św. Józefa w Tczewie wyznaczony na proboszcza nowo powstającej parafii NMP Matki Kościoła w Tczewie, ks. Roman Zaborowski, proboszcz parafii Matki Bożej Szkaplerznej z Wierzchucinka⁴¹.

Oprócz duchownych i świeckich w I Pieszej Pielgrzymce Pomorskiej wzięło udział 22 kleryków i 3 siostry zakonne⁴².

Pielgrzymka od 1979 r. na stałe weszła do krajobrazu polskiego pielgrzymowania i rokrocznie gromadziła rzesze osób, nie tylko wywodzących się z samego Torunia i okolic, ale z całego Pomorza, często wykraczając poza obszar diecezji chełmińskiej. Była bez wątpienia przejawem fenomenu polskiego katolicyzmu i próżno prócz Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej szukać drugiej takiej, która zjednoczyła mieszkańców danego regionu, w tym wypadku Pomorza, podążających wspólnie na Jasną Górę. Toruń od tego czasu stał się miastem rozpoznawalnym w Polsce, nie tylko dzięki swojej historii i zabytkom, ale także poprzez tę pielgrzymkę. Nie można więc zapominać ani o Pieszej Pielgrzymce Pomorskiej, „matce” innych pielgrzymek regionalnych czy diecezjalnych, ani o roli, jaką odegrał Toruń we współczesnej historii polskiego pielgrzymowania.

The Genesis of the First Pomeranian Pilgrimage from Toruń to Jasna Góra (1979)

The aim of the paper is to present both genesis and origins of the First Pomeranian Pilgrimage from Toruń to Jasna Góra Monastery in the year 1979. The author describes the ideas that motivated its initiators, various organizational (both secular and clerical) preliminary activities, different variants of pilgrimage routs and direct organizational activities just before the marching

---

⁴¹ Wykazy księży podano za: AP ks. Stanisława Grunta, Rok 1979, Księża zgłoszeni na pielgrzymkę.

⁴² ADP, Akta Kurii Biskupiej, Pomorska Pielgrzymka Piesza, Sprawozdanie kierownika pielgrzymki, k. 5.

out of Toruń. He also describes the opening day of the pilgrimage, i.e. 5th August 1979, and presents the list of priests that took part in the pilgrimage.

The Pomeranian Pilgrimage from Toruń to Jasna Góra Monastery became an important part of Polish pilgrimage movement and every year it attracted crowds of people who lived not only in Toruń, but also in other Pomeranian cities and villages (also outside the Diocese of Culm). The Pomeranian Walking Pilgrimage was one of the most important manifestations of Catholic religiosity after the II World War. It was also a visible sign of piety and attachment of Poles to their religion that in those days was repressed by the Communist regime. Certainly the Pomeranian Walking Pilgrimage was an important element of Pomeranian religious landscape that was of benefit not only to Toruń, but also the Diocese of Culm, and its influences are still visible, though it last marched out in 1991.

Die Genese von der ersten Pommerschen Pilgerfahrt von Thorn nach Tschenstochau (Heller Berg) (1979)

Ziel dieses Artikels ist es, die Hintergründe der ersten Pilgerfahrt von Thorn nach Tschenstochau darzustellen, die im Jahre 1979 erstmalig stattfand. Der Autor stellt ihre Genese, die säkulare und geistliche Tätigkeiten, die mit ihr verbunden waren, die Varianten der Routen und die organisatorische Tätigkeiten kurz vor dem Abmarsch, dar. Er beschreibt auch den Tag, wann die Pilgerfahrt begann (den 5. August 1979) und zählt die Priester auf, die in der Pilgerfahrt teil nahmen.

Seit 1979 wurde die Pilgerfahrt ein festes Teil Polnischer Pilgerbewegung. Jahr für Jahr nahm in ihr eine Menge von Leuten teil, die nicht nur aus Thorn kamen, sondern auch aus der ganzen Region Kujawien-Pommern (und nicht nur Diözese Culm). Die Pommersche Pilgerfahrt war ein wichtiger Ausdruck der Religiosität in Nachkriegspolen. Sie war auch ein Zeichen der Frömmigkeit und der Bindung an Religion, die damals bekämpft von Kommunisten war. Ohne Zweifel beeinflusste die Pommersche Pilgerfahrt sowohl Thorn, als auch Diözese Culm. Überdies kann man ihren Einfluss noch finden, obwohl sie im Jahr 1991 zum letzten Mal stattfand.